

Afrika'da Barış, Güvenlik Sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye Örneği

Büyükelçi(E) Prof. Dr. Ali Engin OBA

Çağ Üniversitesi Öğretim Üyesi

TASAM Ankara Temsilcisi

Barış ve güvenlik uluslararası ilişkilerin en önemli konularını teşkil etmektedir. Soğuk Savaş sonrası küreselleşme çağında uluslararası güvenliğin geleceği de uluslararası ilişkiler disiplininin ilgi odağı haline gelmiş bulunmaktadır¹.

21. yüzyıl insanlık için bir barış ve güvenlik dönemi olabilecek midir? Asırlardan beri bir çok düşünür, aydın ve filozof, devlet adamının gerçekleşmesi için uğraştıkları, savaştan arınmış, barış ve güvenlik içinde yaşayan bir dünya nihayet bu asırda mümkün olabilecek midir? Askeri harcamaların azaldığı, kalkınmaya daha çok kaynak ayırdığı, kalkınan ülkelerin gelişmelerini gerçekleştirdikleri bir dönem nihayet gelebilecek midir? Bilindiği gibi gerçek kalkınma, barış ve güvenlik içinde mümkün olabilir.

Afrika'da, Soğuk Savaşın bitiminden bu yana, bütün çabalara rağmen, bir barış ve güvenlik ortamının sağlanamamış olduğunu görüyoruz². Bu durum karşısında, Afrika Birliği ve onun Barış ve Güvenlik Komisyonu da bu Kıta'da anlaşmazlıkların çözüme kavuşturularak barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla önemli çabalar sarfetmektedirler. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği'nin barış koruma operasyonları zikredilebilir. Gerçekten, Afrika Birliği, Afrika'da sürdürülebilir barış ve güvenlik düzeninin tesisi için büyük gayret göstermektedir. Afrika'da bir çok sorun, ülkelerarasındaki ihtilaflardan ve ülkelerin kendi iç durumlarından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde Afrika'da genel olarak sorunlar ve güvensizlik, zayıf ve işlemeyen devletlerden, zayıf siyasal ve ekonomik yönetişimden, etnisitenin siyasallaşmasından, kıt ve stratejik kaynaklarla ilgili silahlı rekabetten, askerlerin siyasal ve iktisadi yönetişime müdahil olmalarından, hükümetlerin yaptıkları anayasa dışı değişikliklerden kaynaklanmaktadır³. Afrika'da güvenliği tehdit eden sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Fakirlik ve az gelişmişlik, ufak ve hafif silahların yaygınlaştırılması ve çocuk askerler, silahlı çatışmalarda paralı askerlerin ve devlet dışı aktörlerin hukuk dışı etkinlikleri, devletlerarasındaki ve içindeki çatışmalar, Kıtanın uluslararası terörist gruplar tarafından bir üs olarak kullanılması

¹ Bu konuda bakınız: Charles Zorbibe, L'Avenir de la sécurité internationale, Paris 2003, sayfa 153.

² Bu konuda bakınız: Doç.Dr.Ali Engin Oba, Afrika'da barış ve güvenlik sorunu, Afrika Birliği saldırmazlık ve Ortak Savunma Paketi, III. Uluslararası Türk - Afrika Kongresi'ne sunulan tebliğ, 2007 Editör: Fatma Günce Kanlı, TASAM Yayınları, İstanbul 2008.

³ Henri Boshoff, The characteristics of the African conflict environment, p: 13-19.

"Promoting peace and security in Africa: Is the European Union up to the challenge?" Edited by Toumi Koivula and Heidi Kauppinen.

ve Afrika sahillerinde artan korsanlık eylemleri⁴. Bunlara, doğal ve insanlardan kaynaklanan çevre felaketleri ile gıda güvenliğinin de eklenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Afrika'da barış ve güvenliğin kırılgan niteliğini göstermek amacıyla şu örnekler verilebilir. Son dönemde, Gine-Konakri'de, 28 Eylül 2009'da darbe ile iktidara gelen Moussa Dadis Camara'nın korumalarının bir stadda toplanmış halka silah çekmeleri sonucu 157 kişi ölmüş, 100 kadına tecavüz edilmiş, 1000'den fazla kişi de yaralanmıştır. Somali'de devlet otoritesinin yokluğu nedeniyle ortaya çıkan kaosa karşı Afrika Birliği'nin oluşturduğu "Somali'de Barışı Koruma Misyonu"nun (AMISOM) Mogadişu'daki üslerine, 17 Eylül 2009 tarihinde, İslamcı intihar komandolarının saldırısı sonucunda 14 kişi hayatını kaybetmiştir⁵. Kongo-Kinşasa'da bir türlü sağlanamayan barış, Ruanda'nın bu ülkenin Kuzey ve Güney Kivu'daki faaliyetinden kaynaklanmaktadır. Bu bölgede kadınlara karşı uygulanan şiddet ve tecavüz olaylarının çokluğu da barışı tehdit eden bir unsurdur⁶. Aynı şekilde, Darfur'da da devam eden karışıklık ve onun beraberinde getirdiği şiddet de dikkat çekicidir.

Ben Sudan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Türkiye Büyükelçisi olarak görev yaptım, ve genel olarak Afrika'yı, özel olarak bu kıtada barış ve güvenliğin sağlanmasını anlamaya çalıştım. Biz Afrika'ya, yeterli sayıda ve nitelikte uzmanlarımız olmadığı için, genellikle batılıların gözüyle bakıyoruz ve değerlendirmelerimizi de genellikle Batılıların kıstaslarına göre yapıyoruz. Bence bu tutum yanlıştır. Bizim de Afrika'ya kendi milli çıkarlarımız ışığında bakarak, değerlendirmelerimizi buna göre yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda, Darfur'u örnek olarak almak istiyorum. Türkiye'nin Sudan ile tarihsel bağları var. Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan bu ülkeyle ilişkilerimiz giderek gelişmektedir. Türkiye, dostlarını koruyan ve onların yanında yer alan bir politika izlemektedir. Bugün, Sudan'da 2000'in üzerinde vatandaşımız çalışmaktadır ve bu ülkedeki yatırımlarımız da artmaktadır. Batı'nın İslami Sudan rejimine karşı izlediği ve Afrika'nın en büyük topraklarını içeren bu ülkeyi bölme politikasına Türkiye'nin çıkarları bakımından karşı çıkılması gerektiğini düşünüyorum. Ocak 2011'de yapılacak referandumla, Güney Sudan'ın bağımsızlığa kavuşması karşısında Darfur sorununda da aynı yolun izlenmemesi önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, Darfur sorununun Sudan'ın bir iç sorunu olarak ele alınarak, taraflar arasında görüşmeler ile barışçıl bir sonuca ulaştırılması için gerekli çabanın gösterilmesi gerekmektedir⁷.

Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı üzere, Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanması önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır⁸. Afrika'nın çözülememiş bir çok sorunu gibi, barış ve güvenliğin sağlanması da sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilgi alanına girmektedir. Batılı STK'lar Afrika'da etkin bir rol üstlenmiş bulunmaktadırlar. T.C. Kinşasa Büyükelçisi iken, Güney ve Kuzey Kivu'ya yaptığım bir ziyaret sırasında, Goma'da gezdiğim ve İsveç STK'larının yönetimindeki bir hastaneyi hatırlıyorum.

⁴ Ibid.

⁵ Le Monde, 18 septembre 2009.

⁶ Elise Vincent, Violences sexuelles au Congo, des maisons pour le dire, Le Monde, 26.11.2009.

⁷ Darfur sorunu için bakınız: Julie Flint, Alex de Waal, Darfur, A short history of a long war, London, 2005, 152 pages.

⁸ Afrika'da barış ve güvenliği tehdit eden çeşitli sorunlar hakkında bir Afrikalının değerlendirmesi için bakınız: George B.N.Ayittey, Afrika in chaos, New York, 1999, 371 pages.

Burada, yukarıda belirttiğim gibi, Afrika'da bir şiddet göstergesi olarak tecavüz olayları çerçevesinde, hastane, tecavüze uğrayan genç kızların topluma yeniden kazandırılmaları için bir rehabilitasyon merkezi rolünü üstleniyordu. Bu durum, Afrika sorunlarının çözümünde mahalli hükümetlerin imkansızlıklarından kaynaklanmakta olup, STK'ların üstlendikleri bu görevler mahalli makamlarca memnuniyetle karşılanmaktadır.

Bugün, Afrika'da sorunlu ülkelerinde, çatışmaların hüküm sürdüğü bölgelerde, muhakkak bir Batılı STK karşımıza çıkmaktadır. Bunların ayrıca, istihbarat görevi de üstlendikleri ve ülkelere bu bölgeler ve sorunlar hakkında bilgi sağladıkları da ileri sürülmektedir.

Türk STK'lar yeni yeni Afrika ile ilgilenmeye başlamışlardır. Ancak, barış ve güvenlik konuları ile ilgilenen STK'larımız benim bilgim çerçevesinde, henüz yoktur. Afrika'da yapılan seçimlere bile, gözlemci olarak, Türk STK'larının ilgi göstermekte olduklarını biliyorum. Kinşasa'daki görevim sırasında, 2006 Temmuz seçimlerinde, Kongo makamları ülkemizden de seçimleri izlemek için gözlemci talep etmişlerdi. Ancak, Büyükelçilik olarak tüm girişimimize rağmen, ülkemizin üniversitelerinden ve STK'larımızdan bu göreve talip olan çıkmamıştır.

Türk diplomasisi Afrika ile yakından ilgilenmeye başlamış ve Afrika'yı Türk Dış Politikası'nın ayrılmaz bir parçası haline getirmeyi başarmış bulunmaktadır⁹. Türk diplomasisinin Afrika ile olan ilişkilerinde sağlam bir zeminin oluşturulması için Türkiye'de Afrika'yı tanıyan, Afrika'daki gelişmeleri yakından izleyen entelektüel bir zümrenin ortaya çıkması gerekmektedir¹⁰. Bu çerçevede, Türk STK'larının da Afrika incelemelerine önem vermeleri icap etmektedir. Bu şekilde, Afrika'yı yakından bilen ve tanıyan kendi uzmanlarımızın oluşturulması mümkün olacaktır.

Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisinin barış ve güvenlik konularını da içermesi gerektiğini düşünüyorum. Bu hususta, Milli Savunma Bakanlığı'nın ve Genelkurmay Başkanlığı'nın atacağı adımlar son derece önem taşımaktadır. Bu kurumlarımız, Afrika ülkeleri ile askeri işbirliği anlaşmaları yaparak, ikili askeri ilişkilerin tesisini sağlayarak, Türk askerinin bu kıta ile ilgilenmesinin yolunu açarak, Türkiye'nin Kıta'da barış ve güvenliğin tesisinde rol almasını sağlayacaktır.

Bilindiği üzere, Türkiye yakın ilişkide bulunduğu sorunlu bölgelere, BM şemsiyesi altında barış gücü olarak asker göndermektedir. Afganistan, Lübnan, Bosna ve Kosova'yı bu hususta örnek verebiliriz. AB'nin Kongo-Kinşasa'da Temmuz 2006'da yapılan seçimlerin sorunsuz ve güven içinde gerçekleşmesi için oluşturduğu Barış Gücü'nde Türkiye de yer almıştır. Ülkemiz bu amaçla bir C-130 nakliye uçağını barış misyonuna tahsis ederek Barış Gücü'nün başarısına katkıda bulunmuştur. Bu uçak, Gabon'un başkenti Libreville'de üslenmiştir. Ben de eşim ile birlikte, Kinşasa'dan bu uçak ile Gabon'a gittim ve oradaki askerlerimizi ziyaret ettim. Askerlerimizin başarısını bizzat gördüm.

⁹ Doç.Dr.Ali Engin Oba, Türk Diplomasisi ve Afrika, "21.yüzyılda çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi", Editör Prof.Dr. Hasret Çomak, Kocaeli, 2010, sayfa 497.

¹⁰ İbid.

Bunun dışında BM şemsiyesi altında polislerimiz de Afrika'da görev yapmaktadırlar. Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Fil Dişi Sahili, Burundi, Liberya bu çerçevede zikredilebilir. Polislerimizin de BM çerçevesinde üstlendikleri görevi başarı ile yerine getirdiklerini bizzat gözlemledim.

Afrika'ya ilgi duyan Türk STK'ları ile üniversitelerimizin Afrika'da yapılan seçimlere gözlemci olarak katılmaları yararlı olabilir. Bu amaçla gerekirse Batılı STK'lar ile işbirliği yapılarak, Afrika'da ihmal edilen bir çalışma alanı yaratılabileceğini de düşünüyorum.

Türk STK'larının Afrika'da insani yardım alanındaki faaliyetleri başarılı bir şekilde devam etmektedir. Bu kurumlarımızın barış ve güvenlik alanına girebilmeleri amacıyla hükümetimiz tarafından teşvik edilmeleri ve gerekirse korunmaları icap etmektedir. Bu korumanın, bu kurumlarımızın barış ve güvenlik alanına alışmaları ve etkinliklerini artırmalarına kadar devam etmesi gerekmektedir. Bu şekilde, Türk STK'ları ülkemizin Afrika'ya açılım politikasını destekleyerek, bu politikanın Afrika halkları nezdinde görünür hale gelmesini sağlayacaktır.